การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้: กรณีศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

CURRICULUM DEVELOPMENT FOR THE BACHELOR OF LAWS IN A MULTICULTURAL CONTEXT OF THAILAND'S SOUTHERN BORDER PROVINCES: A CASE STUDY OF PATTANI BUDDHIST COLLEGE, MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

[1]พระครูสุวรรณสุตาลังการ, [2]ชนันพร วงศ์ศาโรจน์, [3]พงศ์วณัฐ คงทรัพย์, [4]พระมหาสำราญ ฐานุตฺตโม (ประเสริฐซึ้ง) และ [5]ปฏิพัทธ์ คงทรัพย์

[1]PhrakhruSuwansutalangkan, [2]Chananporn Wongsarot, [3]Pongwanat Kongsab, [4]PhramahaSamran Thanuttamo (Prasoetsueng) and [5]Patiphat Kongsub

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Suwans.1968@gmail.com, [2]Evewongplow@hotmail.com, [5]Patiphat.k@pklawandservice.com

Received: June 18, 2025; **Revised**: November 22, 2025; **Accepted**: December 30, 2025

บทคัดย่อ

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นบริบทพิเศษที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง การพัฒนากำลังคนด้านกฎหมายในพื้นที่ดังกล่าวจึงไม่อาจอาศัยกรอบการศึกษานิติศาสตร์แบบทั่วไปได้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตที่สอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ โดยอาศัยกรอบแนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรม สันติศึกษา สิทธิมนุษยชน

---

[1] อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] บริษัท พีเค เฮอริเทจ จำกัด

[4] นักวิชาการอิสระ

[5] บริษัท.พี เค ลอว์ แอนด์ เซอร์วิส จำกัด

และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรนิติบัณฑิตควรบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายกับความเข้าใจเชิงวัฒนธรรม ศาสนา และชุมชน เพื่อผลิตบัณฑิตที่สามารถปฏิบัติงานด้านกฎหมายอย่างมีความชอบธรรม เป็นธรรม และเอื้อต่อการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชายแดนใต้

คำสำคัญ : หลักสูตรนิติบัณฑิต, พหุวัฒนธรรม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, สันติภาพ, SDGS

Abstract

Thailand's southern border provinces constitute a distinctive context characterized by religious, cultural, linguistic diversity and a history of protracted conflict. Consequently, the development of legal professionals in this region cannot rely solely on conventional legal education frameworks. This article aims to analyze key concepts and propose guidelines for developing a Bachelor of Laws (LL.B.) curriculum that is responsive to the multicultural context of the southern border provinces. The study draws upon the conceptual frameworks of multicultural education, peace studies, human rights, and the Sustainable Development Goals (SDGs). The analysis indicates that the LL.B. curriculum should integrate legal knowledge with cultural, religious, and community-based understanding in order to produce graduates capable of practicing law with legitimacy, justice, and sensitivity to local contexts. Such an approach can contribute to sustainable peacebuilding and social cohesion in Thailand's southern border region.

Keywords: Bachelor of Laws curriculum; multiculturalism; southern border provinces of Thailand; peace; SDGs

บทนำ

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ของประเทศไทย ถือเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้าง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และ ประวัติศาสตร์ทางสังคมการเมืองที่ซับซ้อน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการออกแบบ และการดำเนินหลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพและความชอบธรรมในเชิงสังคม การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ และ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับ

ผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (ฉัตรทิพย์ สุวรรณชินและพนมพร จันทรปัญญา, 2558) ในการนี้จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ และความรู้สึกเป็นธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (ฤทัยทิพย์ จันทร์สระแก้ว, 2560) เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ บางพื้นที่ของสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันของสังคมพุทธ–มุสลิม ภายใต้บริบทประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน การบังคับใช้กฎหมายและการจัดกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ดังกล่าวจึงมีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากกว่าพื้นที่ทั่วไป โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธและมุสลิมภายใต้บริบทประวัติศาสตร์และความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อ ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อทัศนคติของประชาชนต่อรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้กระบวนการยุติธรรมไทยนั้นไม่เคยตั้งคำถามหรือหาคำตอบถึงผลกระทบที่เกิดจากการใช้อำนาจตามระบบกฎหมายที่มีต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม (ไพสิฐ พาณิชย์กุล, 2564)

ที่ผ่านมา ปัญหาความไม่เข้าใจทางวัฒนธรรมและศาสนาในกระบวนการยุติธรรมถูกมองว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ซ้ำเติมความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตที่ตอบสนองต่อบริบทพหุวัฒนธรรมจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างบุคลากรทางกฎหมายที่มีทั้งความรู้ทางวิชาการและความเข้าใจเชิงพื้นที่ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรมที่มุ่งส่งเสริมความเคารพในความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช และคณะ, 2568) โดยที่หลักสูตรนิติบัณฑิตที่กำลังพัฒนาขึ้นนี้ มีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านกฎหมาย ควบคู่กับความเข้าใจเชิงลึกต่อบริบทสังคม วัฒนธรรม และศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักสูตรได้รับการออกแบบให้ครอบคลุมทั้งมิติทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ โดยตั้งอยู่บนหลักการของความเสมอภาค ความเป็นธรรม และสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตยและสันติภาพอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ หลักสูตรยังมุ่งสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลาย เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียน (พระครูสมุห์หัตถพร ปิยธมฺโม (คำเพชรดี), 2567) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาสำหรับสันติภาพ ที่เน้นการพัฒนาทั้งความรู้ ทัศนคติ และทักษะในการจัดการความขัดแย้งอย่างไม่ใช้ความรุนแรง (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และ เหมือนขวัญ เรณุมาศ, 2560) โดยจุดเด่นสำคัญของหลักสูตรนิติบัณฑิตของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี คือการผสมผสานองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ทางกฎหมายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรม เช่น เมตตา กรุณา ความยุติธรรม และสันติวิธี ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและปัญหาสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลงพื้นที่ ศึกษาสภาพปัญหาจริง และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการแก้ไขปัญหาเชิงสันติ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการเรียนรู้ฐานชุมชน (ลลิดา อ่ำบัว, 2568)

อีกทั้ง การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตในพื้นที่ชายแดนใต้จึงไม่อาจอาศัยกรอบการศึกษานิติศาสตร์แบบส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างนักกฎหมายที่สามารถทำงานได้อย่างมีความชอบธรรม เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้น ทางวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ชายแดนใต้ได้อย่างมีคุณภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลง การจัดอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องช่วยเสริมสร้างความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม การสอนเพื่อสันติภาพ และการบูรณาการศาสตร์ข้ามสาขา สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนการออกแบบการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และความเปราะบางเชิงโครงสร้างของพื้นที่ การบูรณาการองค์ความรู้ทางกฎหมาย ศาสนา และการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพบัณฑิต หากยังเอื้อต่อการสร้างสันติภาพ ความยุติธรรม และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ของประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีแบบบูรณาการ ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กฎหมาย วัฒนธรรม ศาสนา และสันติภาพได้อย่างรอบด้าน โดยใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิต ดังนี้

⟶ บูรณาการ การศึกษาพหุวัฒนธรรม + สันติศึกษา + สิทธิมนุษยชน + SDGs

⟶ อยู่บนฐาน พุทธธรรมและจริยธรรมทางสังคม

⟶ นำไปสู่ การผลิตบัณฑิตกฎหมายที่มีสมรรถนะทางวิชาชีพ ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และบทบาทในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน เป็นต้น ดังภาพที่ 1

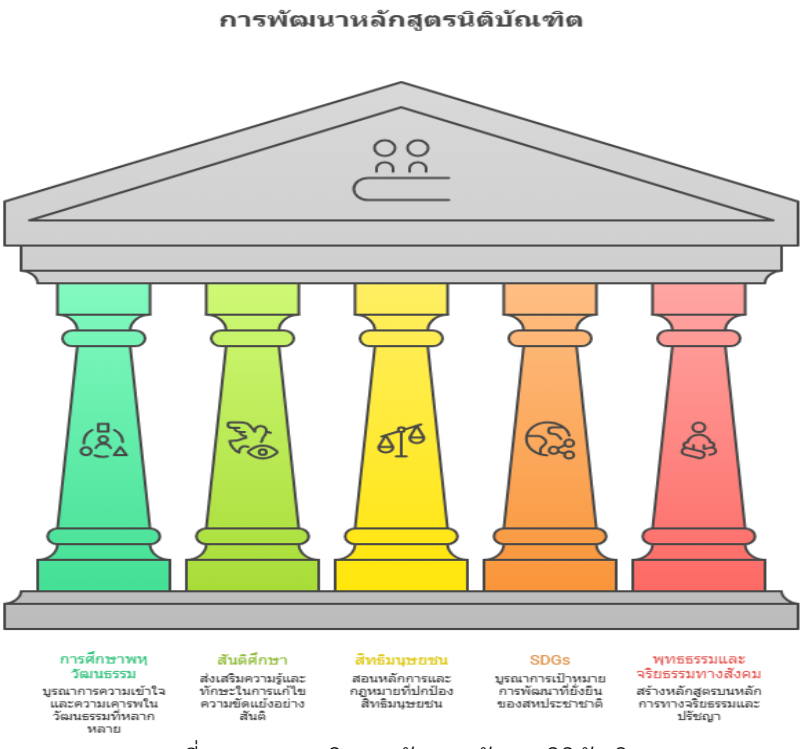

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิต

1. แนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรมตามกรอบของ Banks (2015) มุ่งเน้นการออกแบบการเรียนรู้ที่เคารพความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม โดยถือว่าความหลากหลายมิใช่อุปสรรค แต่เป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ที่สำคัญ แนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าหลักสูตรการศึกษาในพื้นที่ชายแดนใต้ไม่อาจใช้รูปแบบเดียวกับบริบทสังคมเดี่ยว ได้ หากแต่ต้องปรับเนื้อหา วิธีสอน และการประเมินผลให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และประสบการณ์ของผู้เรียนในพื้นที่ (UNESCO, 2017) ในบริบทของหลักสูตรนิติบัณฑิต แนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรมสนับสนุนการบูรณาการความรู้กฎหมายกับความเข้าใจทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อสร้างนักกฎหมายที่มีสมรรถนะด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติงานอย่างมีความชอบธรรมในสังคมที่หลากหลาย

2. แนวคิดสันติศึกษาตามแนวคิดของ Galtung (1996) และ Lederach (2005) มองว่าสันติภาพมิได้หมายถึงเพียงการไม่มีความรุนแรง แต่รวมถึงการขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความอยุติธรรม และความเหลื่อมล้ำในสังคม กรอบแนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งยืดเยื้อ การนำสันติศึกษามาเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิต ช่วยให้การศึกษากฎหมายมิได้มุ่งเพียงการบังคับใช้กฎหมายเชิงอำนาจ แต่เน้น

บทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือสร้างความเป็นธรรม การไกล่เกลี่ย และการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยเฉพาะในระดับชุมชน

3. แนวคิดสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคม อาศัยฐานคิดของ Rawls (1999) และ Sen (2009) ที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และโอกาสที่เป็นธรรม แนวคิดนี้เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษานิติศาสตร์ในสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทพหุวัฒนธรรมที่กลุ่มคนมีอำนาจและสถานะไม่เท่าเทียมกัน สำหรับพื้นที่ชายแดนใต้ แนวคิดดังกล่าวช่วยให้หลักสูตรนิติบัณฑิตมุ่งสร้างนักกฎหมายที่ตระหนักถึงสิทธิของชนกลุ่มน้อย เสรีภาพทางศาสนา และความยุติธรรมเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความรู้สึก และเสริมสร้างความไว้วางใจต่อรัฐและระบบกฎหมาย

4. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (United Nations, 2015) โดยเฉพาะ SDG 4 (การศึกษาที่มีคุณภาพ), SDG 10 (ลดความเหลื่อมล้ำ) และ SDG 16 (สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง) เป็นกรอบเชิงนโยบายระดับสากลที่เชื่อมโยงการศึกษากับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตในพื้นที่ชายแดนใต้ภายใต้กรอบ SDGs ช่วยยกระดับหลักสูตรจากการผลิตกำลังคนเชิงวิชาชีพ ไปสู่การสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างสันติภาพในระยะยาว

5. การบูรณาการพุทธธรรมตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ทำหน้าที่เป็นฐานคุณค่าเชิงจริยธรรมของกรอบแนวคิดทั้งหมด โดยเน้นหลักเมตตา กรุณา อุเบกขา ความยุติธรรม และสันติวิธี พุทธธรรมช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้ด้านกฎหมายกับการพัฒนาจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม และการแก้ไขปัญหาอย่างไม่ใช้ความรุนแรง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับบริบทของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี และพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ ซึ่งต้องการนักกฎหมายที่มิได้มีเพียงความรู้เชิงเทคนิคทางกฎหมาย หากแต่มีจิตสำนึกด้านคุณธรรม ความเข้าใจผู้อื่น และความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่หลากหลาย

บริบทพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้กับการศึกษานิติศาสตร์

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ขณะที่มีชุมชนชาวพุทธและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ความหลากหลาย

ดังกล่าวหล่อหลอมให้พื้นที่ชายแดนใต้มีอัตลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากบริบทสังคมไทยโดยรวม และส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและการรับรู้ต่อรัฐและกฎหมาย (McCargo, 2008; Connell, 2007; UNESCO, 2017)

นอกจากนี้ พื้นที่ชายแดนใต้ยังมีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่สงบที่ยืดเยื้อ ซึ่งส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมถูกมองผ่านเลนส์ของอำนาจ ความชอบธรรม และความไว้วางใจของประชาชนในพื้นที่ ระบบกฎหมายจึงมิได้เป็นเพียงกลไกเชิงเทคนิค หากแต่เป็นสถาบันทางสังคมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของผู้คน (Galtung, 1996; Lederach, 2005; McCargo, 2008)

ในบริบทดังกล่าว การศึกษานิติศาสตร์ที่อิงเพียงกรอบกฎหมายเชิงนามธรรมและการท่องจำบทบัญญัติกฎหมาย ย่อมไม่เพียงพอต่อการเตรียมความพร้อมของนักกฎหมายในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ การศึกษานิติศาสตร์จำเป็นต้องขยายกรอบจากการเรียนรู้ตัวบทกฎหมาย ไปสู่การทำความเข้าใจ “กฎหมายในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคม” ที่สัมพันธ์กับศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น (Cotterrell, 2006; Santos, 2002; Tamanaha, 2001)

การออกแบบหลักสูตรนิติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนใต้จึงต้องให้ความสำคัญกับการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านพหุวัฒนธรรม สันติศึกษา สิทธิมนุษยชน และกฎหมายศาสนา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของนักกฎหมายให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม และมีความชอบธรรมในสายตาของชุมชน (Banks, 2015; Rawls, 1999; Sen, 2009) นักกฎหมายในบริบทนี้มิได้ทำหน้าที่เพียงผู้บังคับใช้กฎหมาย แต่ยังเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผู้สร้างความเข้าใจ และผู้เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานิติศาสตร์ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ควรเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การฝึกงานด้านกฎหมายในพื้นที่ การศึกษากรณีพิพาทจริง และการเรียนรู้ผ่านการบริการสังคม เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการแก้ไขข้อขัดแย้งอย่างสันติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสันติศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Kolb, 1984; Freire, 1970; United Nations, 2015)

โดยสรุป บริบทพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางและลักษณะของการศึกษานิติศาสตร์ การพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทดังกล่าวจึงต้องมองกฎหมายในฐานะเครื่องมือทางสังคมและสันติภาพ มิใช่เพียงระบบบังคับบัญชาเชิงอำนาจ การศึกษานิติศาสตร์ที่ยึดโยงกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความยุติธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างนักกฎหมายที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและ

สันติภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น หลักสูตรนิติบัณฑิตในพื้นที่พหุวัฒนธรรมจึงควรเน้นการเรียนรู้กฎหมายควบคู่กับความเข้าใจบริบทสังคม วัฒนธรรม และศาสนา เพื่อให้บัณฑิตสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความชอบธรรม ในสายตาของประชาชน

ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

การพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หลักสูตรดังกล่าวจะต้องมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย และมีความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน บัณฑิตที่จบจากหลักสูตรนี้จะต้องสามารถ ดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลาม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นชาวไทยมุสลิม การมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายอิสลามจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามได้อย่างถูกต้อง

2. มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ การมีความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ จะช่วยให้บัณฑิตสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้คนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ทางกฎหมายไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

3. มีทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี พื้นที่ชายแดนใต้เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและความรุนแรง การมีทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บัณฑิตสามารถเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และส่งเสริมความเข้าใจและความสมานฉันท์ในสังคม

4. มีจิตสำนึกในการส่งเสริมความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน บัณฑิตที่จบจากหลักสูตรนี้จะต้องมีจิตสำนึกในการส่งเสริมความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน เพื่อให้สามารถเป็นปากเสียงให้กับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ และส่งเสริมให้สังคมมีความเป็นธรรมและเสมอภาค

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรม

การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่น เคารพความแตกต่าง และสามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา แนวทางดังกล่าวไม่เพียงมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทาง

กฎหมายเชิงวิชาชีพ หากแต่ต้องสร้างนักกฎหมายที่มีจิตสำนึกทางสังคม ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และบทบาทในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน แนวทางสำคัญสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โครงสร้างหลักสูตรนิติบัณฑิต

1. การออกแบบหลักสูตรบนฐานบริบทพื้นที่

หลักสูตรนิติบัณฑิตควรถูกออกแบบโดยยึดบริบทพื้นที่พหุวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ โดยวิเคราะห์โครงสร้างประชากร ความหลากหลายทางศาสนา ประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง และระบบคุณค่าของชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานด้านกฎหมายในพื้นที่จริง แนวทางนี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างการศึกษากฎหมายเชิงนามธรรมกับการใช้กฎหมายในชีวิตจริง และเสริมสร้างความชอบธรรมของบัณฑิตในสายตาชุมชน

2. การบูรณาการองค์ความรู้ข้ามศาสตร์

การศึกษานิติศาสตร์ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมไม่อาจจำกัดอยู่เฉพาะศาสตร์กฎหมาย หากแต่ต้องบูรณาการองค์ความรู้จากสาขาพหุวัฒนธรรมศึกษา สันติศึกษา สิทธิมนุษยชน มานุษยวิทยากฎหมาย และกฎหมายศาสนา การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้นักศึกษาเข้าใจ “กฎหมายในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคม” และสามารถวิเคราะห์ปัญหากฎหมายอย่างรอบด้าน ไม่ตกอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว

3. การบูรณาการจริยธรรมและคุณค่าทางศาสนา

หลักสูตรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมทางวิชาชีพควบคู่กับความรู้ทางกฎหมาย โดยเฉพาะในบริบทพหุวัฒนธรรมที่ศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน การบูรณาการหลักคุณค่าทางศาสนา เช่น หลักพุทธธรรม หลักจริยธรรมอิสลาม หรือคุณค่าสากลด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะช่วยหล่อหลอมให้นักกฎหมายมีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม มีเมตตาธรรม และยึดมั่นในความยุติธรรมเชิงคุณค่า

4. การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน

หลักสูตรนิติบัณฑิตควรเน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น การศึกษากรณีจริง การฝึกงานด้านกฎหมายในพื้นที่ การเรียนรู้ผ่านการบริการสังคม และการลงพื้นที่ชุมชน แนวทางดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาความขัดแย้ง กฎหมายจารีต และกลไกการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติ

5. การพัฒนาสมรรถนะด้านสันติภาพและการจัดการความขัดแย้ง

นักกฎหมายในพื้นที่พหุวัฒนธรรมควรมีสมรรถนะด้านการไกล่เกลี่ย การเจรจา และการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง หลักสูตรนิติบัณฑิตจึงควรบรรจุรายวิชาหรือกิจกรรมที่เน้นสันติศึกษา การยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการแก้ไขข้อพิพาททางเลือก (ADR) เพื่อเสริมบทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือสร้างสันติภาพ มากกว่าการใช้อำนาจบังคับเพียงอย่างเดียว

6. การพัฒนาคณาจารย์และระบบสนับสนุนทางวิชาการ

การพัฒนาหลักสูตรจะไม่สามารถบรรลุผลได้ หากขาดคณาจารย์ที่มีความเข้าใจบริบทพหุวัฒนธรรมและมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ สถาบันจึงควรส่งเสริมการพัฒนาคณาจารย์อย่างต่อเนื่อง ผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำวิจัยร่วมกับชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

7. การประเมินผลและการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

หลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมควรมีระบบประเมินผลที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ชุมชน ผู้ใช้บัณฑิต และหน่วยงานด้านยุติธรรมในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนผลลัพธ์ของหลักสูตร การประเมินแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้หลักสูตรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคม และคงความสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ในระยะยาว

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้เป็นการออกแบบหลักสูตรบนฐานบริบท + การบูรณาการข้ามศาสตร์ + จริยธรรมและศาสนา + การเรียนรู้จากชุมชน + สมรรถนะด้านสันติภาพ ซึ่งผลลัพธ์คือ นักกฎหมายที่มีความรู้ ความเข้าใจ และบทบาทเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคมพหุวัฒนธรรม โดยปรับกระบวนทัศน์การศึกษากฎหมายจากการมุ่งเน้นตัวบทกฎหมาย ไปสู่การสร้างนักกฎหมายที่เข้าใจมนุษย์และสังคม หลักสูตรลักษณะนี้จะช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรมและลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในระยะยาว

บทบาทของสถาบันคณะสงฆ์ในการสร้างนักกฎหมายเชิงคุณธรรมและการคลี่คลายความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และประวัติศาสตร์ความขัดแย้งยืดเยื้อ การพัฒนานักกฎหมายในบริบทดังกล่าวจึงมิอาจมุ่งเน้นเพียงความรู้เชิงเทคนิคทางกฎหมาย หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับมิติทางจริยธรรม คุณธรรม และบทบาทของกฎหมายในการสร้างสันติภาพ สถาบันคณะสงฆ์ในฐานะสถาบันทางศาสนาและการศึกษาที่มีรากฐานทางจริยธรรม จึงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอม “นักกฎหมายเชิงคุณธรรม” ที่สามารถทำหน้าที่คลี่คลายความขัดแย้งและเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

1. สถาบันคณะสงฆ์ในฐานะแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมทางกฎหมาย

สถาบันคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรม เช่น เมตตา กรุณา อุเบกขา ความยุติธรรม และสันติวิธี ซึ่งเป็นฐานคุณค่าทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกฎหมายในฐานะเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในสังคม การศึกษานิติศาสตร์ภายใต้สถาบันคณะสงฆ์จึงมิได้มุ่งเพียงการผลิตผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย หากแต่เน้นการพัฒนาจิตสำนึกทางคุณธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการใช้ดุลพินิจทางกฎหมายอย่างมีเมตตาธรรม การหล่อหลอมคุณธรรมดังกล่าวช่วยลดแนวโน้มการใช้กฎหมายในเชิงอำนาจนิยม และส่งเสริมการใช้กฎหมายในฐานะกลไกสร้างความสมานฉันท์และความไว้วางใจในสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประชาชนมีความอ่อนไหวต่อกระบวนการยุติธรรม

2. การบูรณาการพุทธธรรมกับนิติศาสตร์เพื่อการคลี่คลายความขัดแย้ง

สถาบันคณะสงฆ์สามารถบูรณาการองค์ความรู้ทางพุทธศาสนากับนิติศาสตร์ โดยเน้นหลักอริยสัจ ความเข้าใจเหตุแห่งความขัดแย้ง และแนวทางการดับทุกข์อย่างสันติ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งมองว่าการแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืนต้องเริ่มจากการเข้าใจรากเหง้าของปัญหา มิใช่เพียงการบังคับใช้กฎหมายเชิงลงโทษ นักกฎหมายที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้จะมีสมรรถนะในการใช้กฎหมายควบคู่กับการเจรจา การไกล่เกลี่ย และการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อบริบทพื้นที่ชายแดนใต้ที่ต้องการกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์มากกว่าการเผชิญหน้า

3. บทบาทเชิงสังคมของพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในฐานะ “ตัวกลางแห่งความไว้วางใจ”

ในหลายชุมชนของพื้นที่ชายแดนใต้ พระสงฆ์และสถาบันคณะสงฆ์ยังคงได้รับความเคารพและความไว้วางใจจากประชาชนในระดับหนึ่ง สถานะดังกล่าวทำให้สถาบันคณะสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางศีลธรรม” ระหว่างรัฐ ระบบกฎหมาย และชุมชนท้องถิ่น การผลิตนักกฎหมายภายใต้สถาบันคณะสงฆ์จึงช่วยเสริมบทบาทของนักกฎหมายให้สามารถทำงานเชื่อมโยงระหว่างหลักกฎหมายของรัฐกับคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ลดช่องว่างด้านความเข้าใจ และเพิ่มความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรมในสายตาประชาชน

4. การเสริมสร้างสมรรถนะด้านสันติภาพและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

สถาบันคณะสงฆ์สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสันติศึกษา การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และการเคารพความแตกต่างทางศาสนา ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการลงพื้นที่ชุมชน และการเสวนาข้ามศาสนา แนวทางดังกล่าวช่วยให้นักกฎหมายมีความเข้าใจเชิงลึกต่อบริบทพื้นที่ และสามารถปฏิบัติงานด้านกฎหมายโดยไม่ตอกย้ำความขัดแย้งทางอัตลักษณ์ นักกฎหมายเชิงคุณธรรมที่เติบโตจากสถาบันคณะสงฆ์จึงมิได้ทำหน้าที่เพียงผู้บังคับใช้กฎหมาย หากแต่เป็น “ผู้สร้างสันติภาพ” ที่สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการคลี่คลายความขัดแย้งและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในพื้นที่ชายแดนใต้

5. สถาบันคณะสงฆ์กับการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทบาทของสถาบันคณะสงฆ์ในการสร้างนักกฎหมายเชิงคุณธรรมสอดคล้องโดยตรงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะ SDG 4 (การศึกษาที่มีคุณภาพ) และ SDG 16 (สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง) การศึกษานิติศาสตร์ที่ยึดคุณธรรมและสันติภาพเป็นแกนกลาง ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม และความเข้มแข็งของสถาบันยุติธรรมในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตในสถาบันคณะสงฆ์จึงมิได้มุ่งเพียงการผลิตกำลังคนทางกฎหมายเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างผู้นำทางจริยธรรมและสันติภาพ ที่มีบทบาทเชิง

สร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 และเป้าหมายที่ 16 ซึ่งสถาบันคณะสงฆ์ ทำหน้าที่มากกว่าสถาบันการศึกษาแต่เป็น พื้นที่บ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และสันติวิธี โดยสร้าง นักกฎหมายเชิงคุณธรรม เสริมบทบาทกฎหมายในการ คลี่คลายความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ และ ตอบโจทย์บริบท พื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

กรณีศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายแดนใต้ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีได้เปิดสอนหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และหลักสูตรอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีสามารถนำประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการทำงานในพื้นที่พหุวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ได้ โดยอาจพิจารณาแนวทางดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามในหลักสูตร เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายอิสลาม และสามารถให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามได้อย่างถูกต้อง

2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษาดูงาน การสัมมนา การบรรยาย และการอภิปราย เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่

3. การฝึกอบรมทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี จัดฝึกอบรมทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี เพื่อให้นักศึกษามีทักษะในการเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และส่งเสริมความเข้าใจและความสมานฉันท์ในสังคม

4. การส่งเสริมให้นักศึกษาทำกิจกรรมเพื่อสังคม ส่งเสริมให้นักศึกษาทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ และการส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม

วิเคราะห์เชิงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

ผลการวิเคราะห์เชิงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการกรอบพุทธ–พหุวัฒนธรรม–กฎหมาย มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และอัตลักษณ์ของวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอย่างชัดเจน

โดยเฉพาะในมิติการสร้างนักกฎหมายที่มิได้มีเพียงความรู้เชิงเทคนิคทางกฎหมาย หากแต่มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกด้านสันติภาพ

ประเด็นสำคัญที่ควรอภิปราย คือ บทบาทของสถาบันคณะสงฆ์ในฐานะผู้ผลิตนักกฎหมายเชิงคุณธรรม ซึ่งแตกต่างจากสถาบันนิติศาสตร์ทั่วไป กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนภายใต้หลักไตรสิกขาช่วยเสริมสร้างฐานคุณค่าภายในของผู้เรียน ทำให้การใช้กฎหมายมิได้เป็นเพียงการบังคับใช้ตัวบท แต่เป็นการแสวงหาความยุติธรรมที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดสันติศึกษา ที่มองว่าความยุติธรรมและสันติภาพเป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาไปพร้อมกัน

ในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ การมีนักกฎหมายที่เข้าใจทั้งหลักกฎหมาย หลักพุทธธรรม และบริบทพหุวัฒนธรรม ย่อมช่วยลดช่องว่างความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และเพิ่มความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกรณีข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับศาสนาวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ท้องถิ่น นักกฎหมายที่ผ่านการหล่อหลอมจากสถาบันคณะสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความเข้าใจและผู้ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาในกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่าหลักสูตรนิติบัณฑิตภายใต้กรอบพุทธ–พหุวัฒนธรรม–กฎหมาย มีศักยภาพในการสนับสนุน SDGs เป้าหมายที่ 4 (การศึกษาที่มีคุณภาพ) ผ่านการพัฒนาการศึกษาเชิงคุณค่า และเป้าหมายที่ 16 (สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง) ผ่านการผลิตบัณฑิตที่สามารถเสริมสร้างระบบยุติธรรมที่เป็นธรรมและครอบคลุม

สรุป

หลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ควรได้รับการออกแบบบนฐานของความเข้าใจบริบทพื้นที่ การเคารพความหลากหลาย และการส่งเสริมสันติภาพ การบูรณาการแนวคิดพหุวัฒนธรรม สันติศึกษา และ SDGs จะช่วยผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมและการพัฒนาพื้นที่ชายแดนใต้ ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรนิติบัณฑิตบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ไม่ใช่เพียงการปรับโครงสร้างรายวิชา แต่เป็นการปรับกระบวนทัศน์ของการศึกษากฎหมาย จากการมุ่งเน้นตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว ไปสู่การสร้างนักกฎหมายที่เข้าใจมนุษย์ สังคม และความหลากหลาย หลักสูตรลักษณะนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน และเสริมสร้างความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรทิพย์ สุวรรณชินและพนมพร จันทรปัญญา. (2558). การสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(2), พฤษภาคม – สิงหาคม.

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และ เหมือนขวัญ เรณุมาศ. (2560). สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 5(2), พฤษภาคม – สิงหาคม.

พระครูสมุห์หัตถพร ปิยธมฺโม (คำเพชรดี). (2567). การจัดการศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษาจังหวัดหนองคาย. *วารสารศึกษิตาลัย*, 5(3), กันยายน – ธันวาคม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *นิติธรรมกับสันติภาพของสังคม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพสิฐ พาณิชย์กุล. (2564). *โครงการวิจัย "การลดความเหลื่อมล้ำ ผ่านกระบวนการยุติธรรม"* สนับสนุนโดย : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช และคณะ. (2568). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาบนพื้นที่พหุวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 13(6), พฤศจิกายน-ธันวาคม.

ฤทัยทิพย์ จันทร์สระแก้ว. (2560). พระราชดำริกับนโยบายการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารการเมืองการบริหาร และกฎหมาย*, 9(ฉบับพิเศษ), กันยายน-ตุลาคม.

ลลิดา อ่ำบัว. (2568). *การจัดการศึกษา โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning CBL).* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของนิตยสาร สสวท, 52(249), กรกฎาคม – สิงหาคม 2567.

Banks, J. A. (2015). *Cultural diversity and education: Foundations*, curriculum, and teaching (6th ed.). New York: Routledge.

Connell, R. (2007). *Southern theory: The global dynamics of knowledge in social science.* Cambridge: Polity Press.

_____. (2006). *Law, culture and society: Legal ideas in the mirror of social theory.* Aldershot: Ashgate.

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.

Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict,* development and civilization. Oslo: PRIO.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* New Jersey: Prentice Hall.

Lederach, J. P. (2005). *The moral imagination: The art and soul of building peace.* New York: Oxford University Press.

McCargo, D. (2008). *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand.* Ithaca: Cornell University Press.

Rawls, J. (1999). *A theory of justice (Rev. ed.). Cambridge*, MA: Harvard University Press.

Santos, B. de S. (2002). *Toward a new legal common sense*. London: Butterworths.

Sen, A. (2009). *The idea of justice. Cambridge*, MA: Harvard University Press.

Tamanaha, B. Z. (2001). *A general jurisprudence of law and society*. Oxford: Oxford University Press.

UNESCO. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives.* Paris: UNESCO.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations.